

Slovenski Pravniki

Leto XLVI. Ljubljana, decembra 1932. Št. 11. – 12.

Očevalne odredbe v sistemu moder- nega prava.

Univ. prof. Aleksander Maklecov.

(Konec.)

Dokončni odpust.

V § 27 uredbe so določeni pogoji za dokončni odpust oseb, ki so bile oddane: a) v zavod za zdravljenje ali za čuvanje nevracunljivih oseb ali oseb z zmanjšano vračunljivostjo ali b) v zavod za zdravljenje pijancev. Če bi se morala odpustiti iz zavoda kakšna izmed teh oseb, odredi upravnik zavoda, da zdravnik, ki je opazoval to osebo v času, ko so postajale odrejene očevalne odredbe, predhodno vsestranski pregleda to osebo. Poleg tega zasliši upravnik zavoda še posvetovalni odbor. Izvid in mnenje zdravnika zavoda kakor tudi mnenje posvetovalnega odbora priobči upravnik s svojim predlogom sodišču, ki je odredilo to očevalno odredbo. To sodišče odloči končno o odpustu predlagane osebe z rešitvijo, zoper katero ni pravnega sredstva.

V § 27. uredbe so združene torej določbe o odpustu nevracunljivih, manj vračunljivih oseb (§ 53. k. z.) in kroničnih pijancev tako vračunljivih kakor tudi nevracunljivih (§ 54, odst. 2. k. z.). V vseh teh primerih gre za končni odpust iz zavodov, ki imajo pred vsem zdravstveni značaj. Sodišče odloča o odpustu po svoji svobodni oceni, eventualno na osnovi ponovnega zdravniškega pregleda (§ 53., odst. 4. k. z.). Kot merilo mu je spoznanje, da nadaljnje zdravljenje ali čuvanje ni potrebno (§ 53., odst. k. z.), odnosno, da je dotični ozdravljen (§ 54., odst. 1 k. z.). V §§ 53. in 54. k. z. ni določen noben minimum trajanja teh odredb. Za

odpust je v obeh primerih pogoj ozdravljenje osebe. Ozdravljenje naravno ni vezano na rok. Bistvena razlika med njima pa je v pogledu maksima trajanja: po § 53. k. z. je maksimum absolutno nedoločen (gl. zgoraj), dočim doba bivanja v zavodih za zdravljenje pijancev ne sme presegati dveh let (§ 54., odst. 1. k. z.). V zadnjem primeru se mora očuvanec po preteku dveh let dokončno izpustiti tudi tedaj, če ni ozdravljen. Če upoštevamo, da se v zavode za zdravljenje pijancev oddajo tudi nevrtačunljivi pijanci, potem je jasno, da tiči v tem resna nevarnost za pravni red. Postaviti take osebe po odpustu iz zavoda pod zaščitni nadzor (§ 56. k. z.) bi bilo v teh primerih nujno potrebno, čeprav tudi ta ukrep ne daje polnega jamstva za javno varnost. Dočim v pravkar navedenem primeru niso zadostno zaščitene koristi javne varnosti, so določbe o odpustu iz zavoda za zdravljenje ali za čuvanje (§ 53. k. z.) pomanjkljive glede na interese oseb, ki so oddane v te zavode. Njih usoda odvisi na vse zadnje edino le od uvidevnosti upravnika dotičnega zavoda. V rokah upravnika je osredotočena vsa inicijativa za pokrenitev postopanja o odpustu iz zavoda. V tem pogledu ga ne vežeta ne mnenje zdravnika zavoda ne mnenje posvetovalnega odbora. Sodišče pa mora čakati na njegove predloge. Kakor povsod, tudi tu ni izključena možnost usodnih zmot in celo zlorabe. Saj pomenja oddaja v zavod na absolutno nedoločen rok največjo omejitev osebne prostosti! Zato bi bilo nujno potrebno pri novelizaciji našega k. z. uvesti vsaj ono poročstvo, ki ga določa nemški n. k. z. iz l. 1927 (§ 60.). Pridrževanje v zavodu za zdravljenje ali za čuvanje sme po tem načrtu presegati tri leta le tedaj, če spozna sodišče to za dopustno pred potekom tega roka. Po preteku nadaljnih treh let je potrebna ponovna privolitev sodišča, če sodišče ni določilo za to še krajšega roka.¹⁵

O dokončnem odpustu iz drugih zavodov gl. § 25. ur. o izv. očuv. odredb.

¹⁵ Gl. tudi našo razpravo: Zmanjšana vrtačunljivost v načrtu za k. z. kraljevine SHS. »Zbornik znanstv. razprav.« L. VI. — Skrajno enostransko v duhu pretiranega policeizma obravnava vprašanje o garancijah pri določitvi in izvrševanju očuvanih odredb Giulio Battaglini. Gl. Giulio Battaglini: a) Die Garantien des Beschuldigten bei Verhängung von sichernden Massnahmen im italienischen Recht. »Z. f. die ges. Strafrechtswiss.« 52. Bd. 1932 (Erstes Heft); b) La natura giuridica delle misure di sicurezza. »Rivista di diritto penitenziario.« 1930. Str. 1285 in nasl.

Pogojni odpust.

Pogojni odpust je po našem k. z. predviden le glede oseb, ki prestajajo očuvalne odredbe v zavodu za pridrževanje po prestani novi kazni (§ 51, odst. 4 do 6 k. z.) in v prisilni delavnici (§ 52, odst. 3 k. z.).^{15/2} Obsojenec, ki je pridržan v zavodu po § 51 k. z., sme biti pogojno odpuščen, ko minejo tri leta po prestani kazni, če je moči smatrati, da ni več nevaren za javno varnost. (§ 51, odst. 4 k. z.) Pogojni odpust iz prisilne delavnice je možen že čez šest mesecev po prestani kazni (§ 52, odst. 3 k. z.). Razlika glede roka je utemeljena v razmerju teh dveh očuvalnih odredb glede na nevarnost oseb in na maksimum trajanja teh odredb. Pogojni odpust dovoli in prekliche sodišče na predlog uprave zavoda (§ 51, odst. 5; § 52, odst. 3 k. z.). Upravnik zavoda preskrbi mnenje posvetovalnega odbora zavoda o pogojnem odpustu ter pošlje mnenje odbora s svojim predlogom vred sodišču, ki je izreklo očuvavno odredbo. Sodišče izda rešitev o predlogu uprave zavoda po zaslišanju državnega tožilca. Če sodišče zavrne predlog o pogojnem odpustu, se sme podati ponoven predlog šele čez tri mesece. Ta rok velja tako za pogojni odpust iz zavoda za pridrževanje (§ 51 k. z.), kakor tudi iz prisilne delavnice (§ 28 uredbe). Preklic odpusta je možen v primeru § 51 k. z. v treh letih, v primeru § 52 pa v enem letu. (§ 51, odst. 6; § 52, odst. 3 k. z.). Pogojni odpust se sme preklicati vselej, kadar pogojno odpuščena oseba zlorabi dano prostost ali prekrši pogoje, ob katerih je bila odpuščena (§ 29, odst. 1 uredbe). Pogoji, ob katerih se oseba pogojno odpušča, v uredbi niso navedeni. Tu je torej treba nalično uporabiti predpise zakona o izvrševanju kazni na prostosti (§ 75 uredbe), (§ 28, odst. 2 z. o izv. k. in t. 8 navodil za izv. predpisov §§ 27. do 33 z. o izv. k. z. z dne 7. marca 1929, št. 20.690). Poleg kriterijev, ki veljajo tudi za preklic pogojnega odpusta iz kazenskih zavodov (§ 30 uredbe, § 30, odst. 1 z. izv. k.), je določen še specialni pogoj za preklic pogojnega odpusta iz omenjenih očuvalnih zavodov, namreč takšno vedenje ali dejanje pogojno odpuščenega, zbog katerega bi bilo sumiti, da je nevaren za javno varnost. (§ 20 uredbe). Če prebije pogojno odpuščena oseba do konca čas pogojnega odpusta brez

^{15/2} Utemeljitev pogojnega odpusta pri očuvalnih odredbah z obče-teoretskega stališča podaja Dr. Toma Zivanovič: Primena opštih krivično-pravnih principa na mere brezbednosti. »Arhiv za pravno i društv. nauke.« 1914. Str. 261, 262.

prikora, se šteje, da je očuvalna odredba popolnoma prestana (§ 30 ur.). Oseba pa, ki ji je odpust preklican, se odda v isti zavod, kjer je pred preklicem prestajala očuvalno odredbo. V tem zavodu mora prestati ostanek odrejene odredbe (§ 31 ur.).¹⁶

Kazniva dejanja oseb, ki jim je vzeta prostost zbog izvrševanja kakšne očuvalne odredbe.

Po § 69, odst. 2 k. z. velja določba 1. odst. tega paragrafa glede disciplinskega kaznovanja prestopkov, storjenih v zavodu, tudi za osebe, ki jim je vzeta prostost zbog izvrševanja kakšne očuvalne odredbe. Iz § 40 ur. o izv. očuv. odr. sledi, da se smejo disciplinske kazni uporabljati tudi napram nevračunljivim osebam. Discipliniranje nevračunljivih pa očitno nasprotuje zdravstvenemu značaju ravnanja s takimi osebami. Proti njim bi bile primerne le varnostne odredbe, ne pa disciplinske kazni v pravem pomenu besede.

B. Izvrševanje poedinih odredb, ki so spojene z odvzemom prostosti.

Analiza določb o izvrševanju poedinih očuvalnih odredb kaže, da načelo: »očuvalne odredbe niso kazni« pri nas ni izvedeno dosledno. Z istim vprašanjem imajo opraviti tudi druge zakonodaje. Tako očita n. pr. Exner nemškemu načrtu, da se izvrševanje očuvalnih odredb razlikuje od izvrševanja kazni bolj navidezno, ne pa stvarno: »Überall ist das Äussere, das Unwesentliche, die Etikette eine andere, die Sache nicht.«¹⁷

Kot vodilno načelo mora biti misel, da očuvalna odredba v bistvu ni povzročitev zla kot povračila za krivdo. Kolikor gre kazen pred očuvalnim sredstvom, je povračilna funkcija kazenske represije že izčrpana z izvršitvijo kazni; glede nevračunljivih oseb pa o povračilu vobče ne more

¹⁶ Glasom razpisa ministrstva pravde z dne 17. januarja 1930, br. 2439 »ako je neko lice upučeno na prinudan rad radi krivice po § 12 zakona o zaščiti javne bezbednosti i poretka u državi, upučivanje u zavod za prinudan rad (davanje i opozivanje uslovnog otpusta) izvršice i u buduće upravne vlaste (viša državna tužioštva, odnosno Ministarstvo pravde) po uredbi Br. 34.745 (u vezi sa raspisom Br. 60.039) sve dok je ona u važnosti«. — Dolenc-Sajovic, op. cit., str. 27, sta mnenja, da uporaba predpisov zgoraj omenjene uredbe ni več dopustna, če gre za sodbe iz časa, odkar velja sedanji k. z.

¹⁷ Exner: Der Vollzug... Str. 251.

biti govora. Pri izvrševanju očuvalnih odredb gre ali za očuvanje družbe z izolacijo nevarne osebe ali za prisilno zdravljenje, vzgojo k delu in sl. zaradi socialne reklasacije. Po drugi strani bi bilo tudi treba izvesti jasno in nazorno diferenciacijo pri izvrševanju poedinih očuvalnih odredb. Zaenkrat je vse to le *pium desiderium*.

Pridrževanje po prestani novi kazni (§ 51 k. z.).

Ta odredba se izvršuje z uporabo takih varnostnih ukrepov, s katerimi se izključi vsaka možnost, da bi taka oseba pobegnila iz zavoda. Druge omejitve so dopustne samo toliko, kolikor zahteva to namen odrejene očuvalne odredbe ali varnost in red zavoda samega (§ 32 uredbe). Ta formulacija, ki je povzeta iz § 285 nemškega načrta z. o izv. k. iz l. 1927, je v načelu pravilna. Vsi drugi predpisi o izvrševanju omenjene očuvalne odredbe (zaposlitev, disciplinske kazni) pa so v glavnem isti, odnosno slični predpisom za izvrševanje kazni v kazenskih zavodih (§§ 34 do 37 uredbe). Edina malenkostna in zgolj zunanja razlika je v tem, da se obleka pridržancev mora razlikovati od obleke obsojencev (§ 34, odst. 2 uredbe). Uredba ni prevzela iz nemškega načrta zelo smotrni odredb glede olajšav (Vergünstigungen, § 29 cit. nemškega načrta), ki so dopustne pri izvrševanju te očuvalne odredbe.¹⁸

¹⁸ Po Exnerju »im ganzen wäre die Behandlung mehr der Haft als dem Zuchthause anzugleichen. Grundsatz ist: Verwahrung ist einfache Freiheitsentziehung mit Arbeitspflicht«. Exner, *Der Vollzug*... str. 25. Značilno je, da se v Norvegiji to očuvavno sredstvo faktično skoraj ne uporablja, ker si porotniki ne upajo, »einen Verbrecher nach Abbüßung der Strafe, nach Befriedigung der Generalprävention noch jahrelang in Strafhaft zurückzuhalten«. Exner, *Theorie der Sicherungsmittel*. Str. 167. — Skoraj isto trdi Freudenthal o slični ustanovi angleškega prava (Preventive Detention Prison). *Tagebücher von Berthold Freudenthal über seine amerikanisch-englische Studienreise*. »Blätter für Gefängniskunde«. 1930. Sonderheft. Str. 191. Motivi nemškega p. z. o izv. kazni so na stališču, da »innerhalb der Grenzen, die aus der Notwendigkeit der Sicherung der Allgemeinheit ergeben, muss... erstrebt werden, die Freiheitsentziehung für die Betroffenen so wenig drückend als möglich zu gestalten.« *Amtlicher Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes*. II. Teil. Begründung. str. 59.

Oddaja v prisilno delavnico. (§ 52 k. z.)

Po § 39. uredbe se izvrševanje te očuvalne odredbe razlikuje od izvrševanja odredbe iz § 51 k. z. le v tem: 1. da se mora obleka oseb, oddanih v prisilno delavnico, razlikovati od obleke oseb v zavodih za pridrževanje po § 51 k. z. in 2. da se smejo prvonavedene osebe zaposlovati tudi z delom zunaj zavoda (§ 39, odst. 2 ur.).

Oddaja v zavod za zdravljenje ali za čuvanje (§ 53 k. z.). Oddaja v zavod za zdravljenje pijancev. (§ 54 k. z.).

Osnovni predpisi o izvrševanju pridržbe po prestani novi kazni (§§ 35 do 38 ur.) veljajo tudi za očuvalne odredbe, ki imajo zdravstveni značaj. To sta oddaja v zavod za zdravljenje in čuvanje nevračunljivih in manj vračunljivih oseb (§ 40 ur.) in oddaja v zavod za zdravljenje pijancev (§ 48 ur.). Čuvanje in zdravljenje nevračunljivih in manj vračunljivih se izvršuje po naredbah in navodilih strokovnega zdravnika, ki upravlja zavod (§ 40 ur.), a zdravljenje pijancev po naredbah upravnika zavoda glede na individualne posebnosti vsake osebe (§ 45, odst. 2 ur.). O uporabi varnostnih odredb gl. § 3 prvega dela naše razprave (in fine). Posebne olajšave so določene za osebe, oddane v zavod za zdravljenje pijancev: 1. ti si smejo izbrati posel sami; 2. se po možnosti zaposlujejo pri delih, ki se opravljajo na prostem zraku (§ 46 ur.); 3. dovoli se jim tudi zmereno kajenje, če se z njim ne krši red v zavodu (§ 47 ur.).

Stroški izvrševanja očuvalnih odredb iz §§ 51 do 54 k. z.

Končno je treba omeniti, da se osebe, oddane v zavode za izvrševanje očuvalnih odredb (§§ 51 do 54 k. z.), vzdržujejo iz državnih sredstev v breme proračuna ministrstva pravde, toda brez pravice države do povračila teh stroškov (§§ 38, 39 40 in 48 ur. izv. očuv. odr.). (Podrobneje gl. D o l e n c, Sodni kazenski postopnik kraljevine Jugoslavije, 1932. str. 282).

§ 4. Izvrševanje drugih očuvalnih odredb.

V skupini tzv. drugih očuvalnih odredb združuje uredba o izv. očuv. odredb (§§ 49 uredbe) divergentne očuvalne odredbe: a) osebne očuvalne odredbe, ki niso zvezane z odvzemom prostosti (§§ 55 do 58 k. z.) in b) stvarno očuvalno odredbo odvzema predmetov (§ 59 k. z.).

A. Izvrševanje osebnih očuvalnih odredb te skupine.

Prepoved zahajati v krčmo (§ 55 k. z.).

Prepoved zahajati v krčmo odredi sodišče za dobo od 3. mesecev do 2. let od dne, ko je dobila sodba pravno moč, če pa je bila izrečena tudi kazen, po prestani kazni. »Krčma« pomeni vsak prostor, kjer se točijo alkoholne pijače (§ 14, št. 2 k. z.). Izvrševanje te očuvalne odredbe je prepuščeno krajevnemu upravnemu oblastvu (§ 52 ur.). Sodišče pošlje upravnemu oblastvu (sreskemu načelstvu) overovljen prepis svoje izvršne odločbe. Spremni dopis sodišča mora vsebovati: a) dan, ko se začne in konča v odločbi označena prepoved, zahajati v krčme in b) vse podatke, ki so potrebni za pravilno izvrševanje ukrenjene odredbe (§ 53 ur.). Prepoved in doba njenega trajanja se razglasi po krajevnem upravnem oblastvu: a) v »Službenih Novinah«, b) v novinah kraja, kjer živi dotična oseba, eventualno tudi c) v strokovnem gostilničarskem listu, če namreč tak list vobče izhaja (§ 54 ur.).¹⁹

Odgovornost osebe, ki ji je prepovedano, zahajati v krčme, se določa »po obstoječih predpisih« (§ 55, odst. 1 ur.). Vsakdo (torej ne samo gostilničarji, kavarnarji itd.), ki ve za razglašeno prepoved iz § 55 k. z., pa vendarle potreže taki osebi z alkoholnimi pijačami, se kaznuje po § 268 št. 4 k. z. — O prepovedi, zahajati v krčmo, v primerih pogojnega odpusta iz kazenskih zavodov, ki jo sme odrediti minister pravde, gl. § 28, odst. 3 z. o izv. k., t. 8. navodil za izvrš. predpisov §§ 27 do 33. z. o izv. k. na prostosti in § 74 ur. o izv. očuv. odr.

Zaščitni nadzor (§ 56 k. z.).

Najbolj podrobno je urejeno v uredbi izvrševanje zaščitnega nadzora (§§ 56 do 66 uredbe). Tudi tukaj se uredba naslanja na nemški načrt (Entwurf eines Strafvollzugsgesetzes) iz l. 1927 (§§ 292 do 301). Sledi mu ne samo v idejni zasnovi, temveč tudi v podrobnostih, deloma celo v imen-

¹⁹ § 304, odst. 1 nemškega načrta z. o izv. k. iz l. 1927, ki je bila za zgled, vsebuje bolj elastičen predpis: »Das Wirtshausverbot und die Zeit, für die es wirkt, sind in einem amtlichen Blatt und in einer am Wohnort oder Aufenthaltsorte des Verurteilten verbreiteten Tageszeitung oder in mehreren Tageszeitungen dieser Art oder in einem Fachblatt des Schankgewerbes oder in anderer geeigneter Weise öffentlich bekanntzumachen.«

stvu. Tako n. pr. rabi nemški naziv »Helfer«, ki ga prevaja z izrazom »pomočnik«, odn. sodni pomočnik. Z. o sodn.-kaz. p. uporablja v sličnih primerih izraz »zaupnik« (§§ 440 in 454 k. p.). Nemškemu izrazu »Schützling« ustreza v naši uredbi naziv »zaščiteneec« (srbski: šticienik).

Posebnost izvrševanja zaščitnega nadzora je v tem, da ga izvršujejo praviloma sodni, a ne upravni organi. Zaščitni nadzor redno izvršuje tisto sodišče, ki ga je odredilo; če pa zaščiteneec ne stanuje v območju sodečega sodišča, tisto sodišče, v območju katerega ta stanuje ali prebiva, na zaprosilo prvega sodišča; (§ 56 ur.). Zaščitni nadzor ne sme biti daljši od treh let (§ 56, odst. 3 k. z.)²⁰ Minimum v zakonu ni določen.

Sodišče je višji organ zaščitnega nadzora. Neposredne nadzorne funkcije pa so poverjene tkz. sodnim pomočnikom odnosno pomočnicam, ki jih izbira in postavlja pristojno sodišče (§§ 57 in 59 ur.). Pomočniki se izbirajo izmed državnih in samoupravnih organov, potem izmed članov občnih humanitarnih društev, članov društva za zaščito otrok, za podpiranje odpuščenih obsojencev in naposled izmed privatnih oseb, ki se bavijo z zaščito mladine in z zaščito drugih oseb, potrebnih javne pomoči, in ki bi bile voljne upravljati dolžnost sodnega pomočnika (§ 57 ur.).²¹ Izključeni so policijski organi, uradniki, ki vrše kazensko pravosodje (srbski: činovnici, koji vrše krivično pravosudje),²² in uradniki kazenskih zavodov, izvemši duhovnike, zdravnike in učitelje kazenskih in drugih podobnih zavodov. Izvrševanje zaščitnega nadzora nad ženskimi osebami se poverja ženam, prvenstveno učiteljicam osnovnih, odnosno srednjih šol (§ 58 ur.). Naša uredba ni prevzela iz nemškega osnutka predpisa, po katerem izvrševanje zaščitnega nadzora praviloma ne sme biti poverjeno sorodnikom zaščitenca (§ 294, odst. 2 cit. nemškega načrta).

²⁰ Dolenc je mnenja, da se sme odrediti zaščitni nadzor pri pogojni obsodbi (§ 68, odst. 2 k. z.) za vso poskusno dobo, torej eventualno tudi za pet let. Dolenc, Tolmač, str. 147. § 68, odst. 2 k. z. se izrečno sklicuje v oklepajih na § 56 k. z., ki določa kot maksimum trajanja zaščitnega nadzora tri leta. Zato se nam zdi ta razlaga sporna.

²¹ Ta naziv je neprimeren, ker ga uporablja zakon o ureditvi rednih sodišč v čisto drugem smislu: sodni pomočniki so po tem zakonu sodni pripravniki, pristavi in sekretarji (§§ 65 in 67 cit. zakona).

²² To je zelo neposrečen prevod iz cit. nemškega načrta z. o izvr. k. (§ 294), ki omenja »Organe oder Beamten der Strafrechtspflege«.

Pomočniki in pomočnice se postavljajo s pismeno sodno naredbo.²³ Službena prisega se nadomešča s slovesno obljubo. Ob postavitvi jih pouči sodišče o pomenu in namenu zaščitnega nadzora, jih obvesti o osebnih razmerah zaščitencev in o njih pravicah in dolžnostih. Pomočnikovo ime in njega priimek se priobči zaščitencu in njegovi rodbini, odnosno zakonitim zastopnikom.

Pri določitvi dolžnosti in pravic pomočnika sledi uredba zopet skoro dobesedno nemškemu osnutku (§ 296 nemškega osnutka). Pomočnik mora: 1. nadzirati svojega zaščitenca tako, da s tem ne otežuje njegovega poboljševanja, ter mu mora dajati navodila in nasvete v vseh potrebnih primerih; 2. podati mora o svojem delovanju in o zaščitencem ponašanju poročilo ne samo takrat, kadar sodišče to zahteva, ampak vselej, kadar zahteva to pravilno izvrševanje zaščitnega nadzora (§ 60 ur.). Pomočnik ima pravico: 1. se vsak čas sestati z zaščitencem; 2. zahtevati potrebna obvestila o zaščitencu od njegovega zakonitega zastopnika ali svojcev, ki jih ti morajo dajati; 3. pregledovati vse sodne spise, ki se nanašajo na njegovega zaščitenca (§ 61 ur.).²⁴ Zaščitencem, njega zakoniti zastopnik in svojci imajo pravico pritožbe na sodeče sodišče zoper vsako pomočnikovo postopanje ali njegovo naredbo. Rešitev sodišča, izdana o teh pritožbah, je takoj izvršna. (§ 66 uredbe.)

V uredbi o izv. očuv. odr. so določene tudi sankcije za kršitev pogojev zaščitnega nadzora, ki se stopnjujejo odvisno od pomena teh kršitev. Če zaščitencem ne sluša pomočnikovih nasvetov in navodil, ali se izogiba zaščitnemu nadzoru, ne izpolnjuje odrejenih dolžnosti in s tem ovira ostvaritev zaščitnega nadzora, mu odredi sodeče sodišče, naj v določenem roku izpolni odrejene dolžnosti ter ga opozori na posledice, ki utegnejo nastati zaradi tega (§ 62 ur.). Če se ta poskus izjalovi in se zaščitencem upre naredbi sodišča na tak način, da bi se namen zaščitnega nadzora sploh ne

²³ Drugače pri pogojnem odpustu maloletnikov iz kazenskih zavodov (§ 28, odst. 3 z. o izv. kazni). Toda gl. § 74 uredbe o izv. oč. odr.

²⁴ Po nemškem načrtu je ta pravica bolj omejena: »Dem Helfer kann gestattet werden, die Straftaten des Schützlings einzusehen« (§ 296, odst. 3). Motivi naglašajo, da »ein unbedingtes Recht auf Akteneinsicht kann ihm nicht eingeräumt werden, denn häufig werden die Akten sich noch auf andere Personen beziehen oder Vorgänge enthalten, die aus anderen Gründen nicht offengelegt werden können«. Begründung. Str. 67.

mogel doseči, mora sodišče: 1. odrediti, da pridi zaščiteneec na določen dan na sodišče polagati račun o svojem delu, ponašanju in življenju; 2. preklicati pogojni odpust osebam, ki so bile pogojno odpuščene iz zavoda za pridrževanje po novi prestani kazni ali iz prisilne delavnice; 3. preklicati prejšnji (sic!) odpust iz zavoda za zdravljenje pijancev; 4. preklicati pogojni odlog izvrševanja odrejene kazni; 5. odrediti poostren zaščitni nadzor, ki ga vrše izjemoma policijska oblastva. Vse te odredbe s me izdati sodišče tudi, če to zahtevajo (predlagajo?) pomočnik, zakoniti zastopnik ali zaščitenečevi svojci. (§ 63 uredbe.)

Uredba o izv. očuv. odredb v § 63. ni v skladu s predpisi kaz. zakonika. Opozoriti je zlasti na te-le točke: 1. Pogojni odpust iz zavoda za pridrževanje po prestani kazni in iz prisilne delavnice prekličé sodišče po k. z. le na predlog u p r a v e z a v o d a (§ 51, odst. 5 in § 52, odst. 3 k. z.; contra § 63, št. 2 uredbe). 2. Odpust iz zavoda za zdravljenje pijancev vobče ni moči preklicati, ker je tudi odpust pred potekom maksimalnega roka dokončen, a ne pogojen (§ 54, odst. 1 k. z.; contra § 63, št. 3 uredbe). 3. Pogoji za preklic odloga izvršitve kazni po uredbi se ne ujemajo z določbami k. z. o pogojni obsodbi (§§ 66 do 67 k. z.). 4. Poostren zaščitni nadzor (§ 63, št. 5 ur.) je v bistvu policijski nadzor, ki je po k. z. dokončno ukinjen.²⁵ Celó po § 58, odst. 1 uredbe same so policijski organi izključeni od izvrševanja zaščitnega nadzora.

Uredba ne govori prav ničesar o tem, kako je postopati, če so prekršeni pogoji zaščitnega nadzora, ki je odrejen na osnovi § 53, odst. 3 k. z.

Redaktorji uredbe so povzeli vsebino § 63 ur. v glavnem iz § 298 cit. nemškega načrta z. o izv. k., ki se opira naravno na nemški nkz. iz l. 1927. Žal, da se niso pri tem v potrebni meri ozirali na določbe našega kazenskega zakona.

²⁵ Ekspozé Dr. Dušana Subotića (str. 8) izrečno naglašá, »da je dosadanja kazna policijskog nadzora, kao posve necelishodna i jako kritikovana u nauci kao štetna izbačena«. — O izvrševanju kazni policijskega nadzora, izrečene po prejšnjih zakonih, gl. Rešenje Ministarstva Pravde br. 145225/3. »Zbirka raspisa i rešenja Ministarstva Pravde za 1932. god.« Prilog »Pravosudja« za god. 1932, str. 1. — K vprašanju o razmerju med zaščitnim in policijskim nadzorom gl.: Dr. Theodor Geiger: Die Schutzaufsicht. Breslau. 1919, str. 3 in nasl. — Rosenfeld: Über Schutzaufsicht durch Sträflingsvereine und durch die Polizei. »Mitteilungen d. IKV.« Bd. 19, str. 392.

nika. Na ta način so nastala nasprotstva med k. z. in uredbo o izv. očuv. odredb.

Uredba vsebuje še posebne določbe o prestatku zaščitnega nadzora. Zaščitni nadzor prestatne: 1. po zakonu samem ali 2. po odločbi sodečega sodišča. Zaščitni nadzor prestatne ex lege, če je potekla doba treh let, določena po zakonu kot maksimum trajanja te očuvalne odredbe (§ 56, odst. 3 k. z.) in sicer neodvisno od tega, ali je njen smoter dosežen ali ne (§ 64, št. ur.). Pred tem rokom prestatne zaščitni nadzor po odločbi pristojnega sodišča, če je smoter nadzora dosežen, to se pravi, če se je zaščiteneec privadil poštenemu življenju (§ 64, št. 2 uredbe v zvezi s § 56 k. z.).²⁶ Nadalje zaščitni nadzor prestatne po sodni odločbi, če je nastala potreba, izdati odločbo po § 63. uredbe o izv. očuv. odr. (§ 64, št. 3 ur.). Mislimo, da za prestatne še ni razloga, če gre le za odločbo po § 63, št. 1 uredbe, ki nalaga zaščitencu le dolžnost, da pridi na sodišče polagat račun o svojem delu, ponašanju in življenju. Odločba o prestatku nadzora bo odvisna tukaj šele od posledkov tega poslednjega poskusa vplivati na zaščitence, da bi se končno spametoval. Zaščitni nadzor prestatne naposled tudi tedaj, če se zaščitencu vzame prostost (§ 64, št. 4 uredbe).²⁷

Odredbo o prestatku zaščitnega nadzora sme izdati sodišče tudi na pomočnikov predlog ali na predlog zaščitencevega (zakonitega) zastopnika ali njegovih svojcev (§ 63, odst. 2 uredbe). O prestatku obvesti sodišče pomočnika, zaščitence in njegovega zakonitega zastopnika, odnosno tistega, na čigar predlog je bila izdana odločba o prestatku zaščitnega nadzora (§ 65 uredbe).

Po § 28 z. o izv. k. se sme obsojenec v starosti izpod 21. leta, ki se mu z odlokom ministra pravde dovoli pogojni odpust iz kazenskega zapora, postaviti po potrebi pod zaščitni nadzor (§ 56 k. z.) skrbstvenega oblaštvu ali društva za zaščito maloletnikov. Ta odredita v obsojenčevem stanovišču zanesljive osebe, ki skrbje za njegovo redno življenje in zaposlovanje v času pogojnega odpusta (§ 28, odst. 3 z. o izv. k.). Po drugi strani pa določa § 74 ur. o izv. odredb, da se tudi v tem primeru zaščitni nadzor izvršuje t a k o, k a k o r j e d o l o č e n o s t o u r e d b o. Izvrševanje

²⁶ Nemški n. z. o izv. k. govori v tem primeru o »Aufhebung der Schutzaufsicht«, za prestatne zaščitnega nadzora iz drugih razlogov pa uporablja izraz »die Beendigung der Schutzaufsicht«. (§ 299.)

²⁷ Nemški načrt stavi tu kot pogoj, da je odvzem prostosti odrejen »nicht nur vorübergehend«, kar je tudi pravilno.

zaščitnega nadzora po z. o. izv. kazni se bistveno razlikuje od onega, ki je predviden v uredbi za izv. očuv. odredb. Jasno je pač, da zakon ne more biti izpremenjen z uredbo. Potemtakem je določbo § 74. uredbe o izv. očuv. odredb razlagati v tem smislu, da so njeni predpisi o izvrševanju zaščitnega nadzora uporabni v primerih pogojnega odpusta iz kazenskih zavodov (§ 28, odst. 3 z. o. izv. k.) le toliko, kolikor ne nasprotujejo predpisom zakona o izv. kazni o tem predmetu.

O izvrševanju zaščitnega nadzora nad mlajšimi maloletniki gl. § 454 k. p. O društvih za preskrbovanje in zaščitanje odpuščenih obsojencev gl. § 66 z. o. izv. kazni.

I z g o n.

§ 57 k. z. predvideva: 1. izgon domačih državljanov iz kakšnega kraja v državi in 2. izgon tujcev iz kraljevine Jugoslavije.

O občnih pogojih za določitev te očuvalne odredbe gl. 2 del naše razprave. Izgon, ki je izrečen s kazensko sodbo proti jugoslovanskemu državljanu, ne sme trajati dlje nego tri leta (§ 57, odst. 2 k. z.). Minimum trajanja v zakonu ni določen. Sodišče sme odrediti izgon tudi za krajšo dobo, če meni, da so s tem dovolj zavarovane koristi javne varnosti. Nihče se ne sme izgnati iz domovinske občine (§ 57, odst. 3 k. z.). Inozemec se sme izgnati iz kraljevine Jugoslavije za določeno dobo (lahko tudi preko treh let) ali za vselej (§ 57, odst. 4 k. z.). Sodišče, ki je odredilo izgon iz kakšnega kraja ali iz kraljevine Jugoslavije, priobči svojo izvršno določbo pristojnemu upravnemu oblastvu, odnosno pristojnemu državnemu tožitelju (§ 67, odst. 1 ur. o izv. oč. odr.). Če preostaja obsojeni tujec kazni na prostosti ali je bil po odločbi oblastva (sic!) oddan v kakšen zavod, obvesti sodišče pristojno oblastvo, kje je tujec, kdaj začne in kdaj konča kazni, odnosno kdaj bo izpuščen iz zavoda (§ 67, odst. 2 uredbe). Ta določba naše uredbe se naslanja na § 306, odst. 1 nemškega načrta z. o. izv. k. iz l. 1927, ki se glasi: »Verbüsst der verurteilte Ausländer eine Freiheitsstrafe oder wird er auf Grund behördlicher Anordnung in einer Anstalt verwahrt, so sind der zuständigen Verwaltungsbehörde die Anstalt, in der er sich befindet, sowie Beginn und Ende der Strafzeit oder sonstigen Verwahrung mitzuteilen.« Tudi tukaj je nekritično posnemanje nemškega zgleda spravilo redaktorje uredbe o izv. očuv. odredb v zmoto. Oddaja v zavode za izvrševanje očuvanih odredb »auf Grund behördlicher Anord-

nung« se ujema s sistemom nemškega načrta k. z. iz l. 1927, ni pa v skladu z določbami našega k. z.²⁸

Odločbe sodišča o izgonu izvršuje pristojno upravno oblastvo po svojih organih, in sicer po predpisih, ki veljajo vobče za izgon (§ 67, odst. 3 uredbe). (Gl. tudi § 62, odst. 2 z. o izv. kazni.)

O izgonu po zakonu o zaščiti javne varnosti in reda v državi z dne 6. januarja 1929 gl. čl. 12, odst. 4 in 5 tega zakona. O prepovedi, živeti v določenem kraju, pri pogojnem odpustu iz kazenskih zavodov gl. § 28, odst. 3 z. o izv. k. in t. 8 navodil za izv. predpisov §§ 27 do 33 z. o izv. kazni.

Prepoved, izvrševati izvesten poklic ali obrt (§ 58 k. z.). O splošnih pogojih za določitev te očevalne odredbe gl. II. in III. del naše razprave.

Po § 58, odst. 2 k. z. ne sme biti prepoved, izvrševati poklic ali obrt, krajša nego eno leto in ne daljša nego pet let. Ta doba se šteje od dne, ko je glavna kazen prestana, zastarana ali odpuščena. Specijalni minimum (dve leti) je določen v § 264 k. z. V stranskih zakonih je včasih določen specijalni minimum krajši od enega leta (čl. 100 z. o zrakovplovstvu z dne 22. februarja 1928, Sl. N. št. 50-XIII/75, Ur. l. 29/10). Pri povratku se sme izreči prepoved tudi za vselej (§ 58, odst. 3 k. z.). Doba trajanja v mejah splošnega zakonitega, odnosno specijalnega minima in maksima se izreče s sodbo (§ 281, odst. 2 k. p., § 68, odst. 2 uredbe o izv. oč. odr.).²⁹

Način izvrševanja te očevalne odredbe je določen v §§ 68 in 69 ur. o izv. oč. odr. Sodišče, ki je izreklo prepoved, mora: 1. obvestiti o svoji izvršni odločbi pristojno upravno oblastvo in strokovno zbornico, po potrebi tudi krajevno policijsko oblastvo, in 2. poslati obenem overovljen prepis odločbe, da se objavi v strokovnem listu organizacije, ki ji pripada oseba, zoper katero je odrejena prepoved. Razglasitev prepovedi v »Službenih Novinah« in v novinah kraja, kjer živi oseba, tu ni predpisana. Poročilo sodišča o prepovedi mora navajati tudi čas, kedaj odrejena prepoved začne in kedaj prestane (§ 68 uredbe). Ob kršitvi te prepovedi je

²⁸ Po nemškem nkz. iz l. 1927 »erklärt das Gericht die Unterbringung für zulässig«, dočim po našem k. z. sodišče samo odreja oddajo v zavode za izvrševanje očevalnih odredb.

²⁹ V § 350 uporablja naš k. z. izraz: »kaznovati ... s prepovedjo, samostalno voditi trgovino itd.«, čeprav gre tudi tukaj za očevalno odredbo iz § 58 k. z.

treba postopati po določbah, veljavnih za osebe, ki neupravičeno vrše izvestne poklice ali obrte. (§ 69 uredbe.) Za zdravnike pride v poštev odgovornost po § 262, odst. 2 k. z., za vođjo odnosno pilota zrakoplova čl. 100, odst. 4 cit. z. o zrakoplovstvu itd., za obrtnike § 398, odst. 2 z. o obrtih z dne 5. novembra 1931. (»Služb. N.« z dne 9. novembra 1931, št. 622/LXXXV/556.)

B. Izvrševanje stvarne očuvalne odredbe.

Odvzem predmetov (§ 59 k. z.). O pravni naravi te edine v našem k. z. tzv. stvarne očuvalne odredbe gl. II. in III. del te razprave.

Določba § 59 k. z. o odvzemu predmetov je povzeta iz § 76 I. (srb.) nkz. iz l. 1910. § 59 k. z. govori le o odvzemu predmetov, ki so bili uporabljani ali namenjeni za izvršitev kaznivega dejanja. Taki predmeti se smejo storilcu ali udeležniku odvzeti, če so njegova last. (Primerjaj § 36 I. osnutka k. z.) Naš k. z. pa ni prevzel določbe § 37 I. osnutka, ki se je glasil: »Predmeti, čija je upotreba, proizvodnje, držanje ili prodaja zabranjena, i kojima se ogrožava sigurnost drugih, mogu se presudom uzeti, pa ma čiji oni bili, bez obzira na to, da li je istraga protiv kakvog lica povedena ili da se uopšte može povesti. — Ovi se predmeti prema potrebi uništavaju ili se čine neupotrebljivim.« V motivih I. osnutka (str. 144, 145) so navedeni kot taki predmeti med dr. »roba ili namirnice škodljive zdravlju, lažan novac, lažne isprave itd.« »Nesumljivo je,« pravijo motivi, »da se ovakvi predmeti moraju oduzeti, pa ma čiji oni bili, i najzgodnije je da tu policijsku vlogu primi na sebe sud. Ova vrsta oduzimanja, dakle, za razliku od prve, ima karakter preventivne mere.« (Istotam.)³⁰

Določbe, ki bi bila slična § 37 I. osnutka, v občnem delu našega k. z. ni. V posebnem delu k. z. pa je določena tudi ta vrsta odvzema predmetov. V vseh primerih napravljanja lažnih listin in mer (XIX. pogl.: §§ 214—232 k. z.), oziroma lažnega denarja (XX. pogl.: §§ 234—240 k. z.), se odvzamejo vse orodje in vse tvarine kakor tudi stvari, izdelane s kaznivim dejanjem, ne glede na to, čigave so. S tem se ne žalijo pravice do odškodnine osebe, ki ima do teh stvari

³⁰ §§ 36 in 37 I. (srb.) osnutka k. z. sta prevzeta iz §§ 34 in 35 norveškega k. z. z dne 22. maja 1902. Gl. srbski prevod norveškega k. z.: Projekat opšteg kaznenog zakonika za Kraljevinu Norvešku. S nemačkog preveo M. S. Djuričić. Izdanje Ministrstva pravde. Beograd. 1912/3.

zakonito pravico (§§ 233 in 241 k. z.). V zgoraj omenjenih primerih kakor tudi v primerih §§ 362, 364 in 388 k. z.³¹ je odvzem predmetov obligatoren, dočim je po temeljni določbi § 59 k. z. le fakultativen.

Predmeti se odvzamejo praviloma v korist fonda za zidanje in popraviljanje kazenskih zavodov, zavodov za vzgajanje in poboljševanje in zavodov za izvrševanje očuvalnih odredb (§ 42 k. z., čl. 20 uv. zakona, § 425, odst. 2 k. p., § 161, odst. 2 uredbe o posl. redu za redna kaz. sodišča). V stranskih zakonih je včasih predviden odvzem predmetov v korist drugih ustanov (n. pr. po § 28 z. o vinu z dne 9. decembra 1929, »Sl. N.« z dne 18. decembra 1929, br. CXXIV/610 — »u korist državne poljeprivredne zaklade«; po § 176 o gozdovih z dne 21. decembra 1929, »Služb. N.« z dne 31. decembra 1929 CXXXI/367, Ur. l. 28/2/1930 »u korist fonda za pošumljavanje« in sl.).

Izvrševanje očuvalne odredbe odvzema predmetov je urejeno v k. p. (§ 425), v uredbi o izv. očuv. odredb (§ 70) in v uredbi o posl. redu za redna kazenska sodišča (§§ 95 do 97). Sodbe, s katerimi je pravnomočno izrečeno, da se morajo predmeti odvzeti, uničiti ali storiti za neporabne, se izvršujejo, če niso ti predmeti že v hrambi pri sodišču, tako-le. Obsojenec se pozove, naj jih v osmih dneh izroči sodišču. Če tega naročila ne izpolni, odredi pristojno sodišče, da se te stvari odvzamejo obsojencu ali osebi, pri kateri so, ali oblastvu, pri katerem se hranijo zanj, in da jih je izročiti sodišču v hrambo. Če se odvzamejo predmeti v korist fonda (§ 42. k. z.), se prodajo na najbližjem sodnem javnem dražbališču tudi pod ceno. Denar se izroči temu fondu, drugače pa se ti predmeti uničijo ali store za neporabne, če niso primerni za kriminalni muzej. (§ 425., odst. 2. k. p., § 70. ur. o izv. oč. odr., § 95., odst. 2. ur. o posl. redu za redna kaz. sodišča). Stvari, namenjene službi božji, v kolikor se ne bi morale vrniti zakonitemu lastniku, se izroče najbližjemu duhovnemu oblastvu (§ 96. ur. o posl. redu za redna kaz. sodišča). Konfiscirane predmete, ki se nanašajo na ponarejanje domačega ali tujega kovanega ali papirnatega denarja, kolkov ali poštnih znamk, pošlje sodišče po končanem postopanju v hrambo onim oblastvom ali ustanovam, ki so poklicane izdajati denar, kolke ali poštne znamke (§ 70., odst. 2. ur. o izv. oč. odr.).

³¹ Primerjaj tudi čl. 49, 2. odst. zakona o tisku.

§ 5. Zaključek.

Skušali smo v naši razpravi podati analizo pravne narave in notranje strukture očuvalnih odredb in opredeliti mesto, ki ga zavzemajo te odredbe v sistemu modernega prava. Ozirali smo se v prvi vrsti na zakonodajo kraljevine Jugoslavije, ki je ena izmed prvih v Evropi uvedla to novo institucijo v širokem obsegu. V svoji analizi smo se omejili na materialno-pravno stran problema. Opredelili smo vzajemno razmerje med očuvalnim sredstvom in kaznijo v teoriji in v pozitivnem pravu, obravnavali smo na to vprašanja o okviru in kriterijih očuvalnih odredb, o posebnostih očuvalnih odredb glede na občne določbe kaz. zakonika in končno o izvrševanju očuvalnih odredb. Procesualnih vprašanj smo se dotaknili le toliko, kolikor je bilo to nujno potrebno za pravilno pojmovanje dotičnih materialno-pravnih določb. Kakor je bilo že uvodoma rečeno, očuvalne odredbe še niso zrasle z občnim sistemom našega prava v eno organsko celoto. Toda temelj za novo moderno zgradbo je že tu! Monopol kazni kot edinega sredstva v borbi zoper kriminaliteto je dokončno odpravljen. Na mesto prejšnjega monizma sankcij imamo trialističen sistem sankcij: kazni, očuvalna in vzgojna sredstva.³² Ta pluralizem sankcij ustreza pluralizmu vzrokov zločinstvenosti, kakor tudi splošni težnji po smotreni individualizaciji.

Program je začrtan v glavnem pravilno. Pomniti pa je treba, da je zakonodajec ustvaril le okvir za ta novi sistem. Smo še zelo daleč od njegove realizacije v življenju. Nedostatki legalne reglementacije, na katere smo opozorili v pričujoči razpravi, bi se dali odstraniti pri prihodnji novelizaciji naše zakonodaje na osnovi pridobljenihkušenj. Praktično uveljavljanje novega sistema sankcij, v katerem pripada očuvalnim odredbam posebna važna vloga, bo odvisno od materialnih in idealnih momentov: od sredstev, ki jih bodo država in samoupravna telesa mogla žrtvovati za to velevažno socialno nalogo, od zaupanja od novih metod in od vztrajnosti pri izvedbi novega sistema, ki obeta večji uspeh kot prejšnji enostranski in nepopolni sistem monizma sankcij.

³² V I. delu naše razprave smo govorili o dualizmu sankcij, kolikor smo institutu kazni stavili nasproti institut očuvalnih sredstev. Utemeljitev trializma sankcij v našem kazenskem pravu smo podali v § 1. II. dela te razprave.